

način izrablja fizikalni pojav, da se nahajajo v sklenjeni tonski vrsti na gotovih medsebojnih razdaljah virtualno isti toni, ki se le po višini razlikujejo med seboj, postavim:

Skupina med po dvema takima enakima tonoma, skala ali tonska lestvica, šteje lahko več ali manj tonov, višinskih stopenj, celo ali poltonskih »intervalov«, po čemer je določen posebni značaj vsakega sistema. Na vsak posamezen ton v skali je mogoče zgraditi novo skalo, ki upošteva iste norme sistema (tonski načini).

Ti tonski sistemi niso stalni ali absolutno neizpremenljivi, nego se z nastopom skoro vsake večje stilne epohe menjajo. Vsako posebno novo umetnostno in stilno hotenje si najde svojim potrebam primeren tonski sistem, temelj, če jim stari, podedovani ne zadošča več. Tako so se zadnja stoletja tako zelo držala konvencije sedemtonskega diatoničnega sistema, ki je ločil med »trdo in mehko« (dur in mol, o teh pozneje) skalo, med obema glasbenima »spoloma«, in se je zdel edini logičen, naraven, edino pravi in samoumevno nepremakljiv. Zakaj baš diatonični in zakaj baš s poltonskimi intervali v duru med $\frac{3}{4}$ in $\frac{7}{8}$, v molu $\frac{2}{3}$ in $\frac{5}{6}$ stopinjo? Ali ne bi bil še enostavnejši anhemitonični (brezpoltonski) sistem? Zakaj baš tak in ne drugačen, je utemeljeno globoko v okusu, občutenju, estetskem in svetovnem nazoru dobe, ki ga je izoblikovala. Ko je nastopil imenovani sistem in se polagoma dograjal, je zamenil stare srednjeveške in ti antične sisteme in v najnovejši dobi se tudi durmolški heptatoniki že mamejo temelji vsled prodiranja dvanajstpoltonskega in četrtrtonskega sistema. Taka je usoda teh sistemov. V individualizmu moderne smo jih videli veljati celo več obnemem. Tako so eksotičnih efektov žejni impresionisti često uporabljali »cigansko« ali azijske skale, in še o starem Verdiju je znano, da je za neka »egiptizirujoča občutja« v Aidi porabil v to svrhu nalašč poiskano »enigmatično« skalo.

Pomen določenega tonskega sistema za stil glasbe je fundamentalen. Tonski sistem je podlaga vseh na njem zgrajeni glasbeni produkciji, kolikor se tiče stilnega značaja, saj odločilno posega v melodiko itd. in je pretežno »subjektivna« muzika mogoča le na »subjektivnem« sistemu, pretežno »čutna« na »čutnem« itd.

Če si ogledamo sedaj posamezen ton, je ta definiran po svoji glasovni intenziteti (da se sploh čuje, da je glasan ali poltih), da traja vsaj nekaj časa, da je gotova višinska ali nižinska stopnja in eventualno še, da ima svojo lastno barvo glasu (človeški glas, violina itd.)

Že pojav tona samega na sebi in njega menjavo s pavzo (časovno prekinjenje zvenenja) so si glasbeni psihologi in estetik v svoji težnji, opazovati v muziki same »napetosti« in razvozljaje, ki estetski učinkujejo,

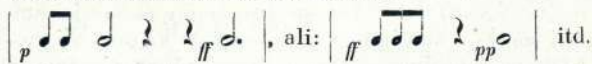

Plečnikova šola (arh. Fr. Tomažič), vhod v veliko dvorano palače Zbornice za TOI v Ljubljani

razlagali kot učinkovito menjavo znakov aktivite in pasivite, znakov življenjske volje in miru itd. Dalje so ugotovili učinek samega ponavljanja istega tona v času kot »potrjevanje«, »jačanje«. Prav učinkovito, nematerialno sredstvo obdelave tonov tiči v dinamičnih možnostih, t. j. v menjavi glasovne sile tona in nje naraščanjem ali padanjem (p, f, pp, ff, cresc. < > decrescendo):

Z dinamičnimi sredstvi so možna različna stopnjevanja in pojemanja, napetosti in razvozljaji in vseh vrst kontrastna presenečenja, ki morejo često sila dramatično učinkovati:

Dinamika, ki jo po učinku primerjajo s svetlobnosensko učinkovitostjo v upodabljalni umetnosti,* je takisto merodajna za stil, zakaj niso se je posluževali umetniki vseh dob v enaki meri kakor n. pr. romantika in moderna.

Hitre ali počasne zapovrstnosti pri ponavljanju tonov so urejene z vsakokratnimi predpisi tem -

* Manj zadeta se mi zdi primera s perspektivo, t. j. da bi f-u odgovarjalo »spredaj«, p-u pa »zadaj« v slikarstvu.